

Тил – инсон зийнати

05:00 / 03.03.2017 5605

Тупроқдан инсонни яратиб, унинг сувратини чиройли, бекаму кўст, мўътадил қилиб яратган ва унга нутқ қилиш қобилиятини берган Раҳмон исмли Аллоҳ таолога хамду санолар бўлсин.

«Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, бас яхши гапни гапирсин ёки жим турсин», деб айтган Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафога мукаммал салоту саломлар бўлсин.

Аллоҳ таоло инсонни ер юзидағи маҳлуқотлари ичида энг афзали қилиб яратган. Ҳар бир берилган неъматларни агар санамоқчи бўлсак, батаҳқиқ унинг саноғига етолмаймиз. Аллоҳ таоло инсонни тўла-тўкис, мўътадил ва энг чиройли суратда яратганлигини ўз каломи Қуръони каримда очик-оидин баён қилган. Инсонда бўлган буюк неъматлардан бири бу тилдир. Аллоҳ таоло бу ҳақида Қуръони каримда қуийдагича баён қиласди.

نیتفش واناسل و

«(Биз инсонга) тил ва икки лабни (бермадикми)?» (Балад сураси, 9-оят).

Бу ояти карима орқали Аллоҳ таоло инсонга бу икки аъзоларни ўзи ато қилганлигини айтмоқда. Агар ҳар бир инсон ўзининг аъзоларининг ҳаракатига, хизматига ва манфаатларига, жумладан, тилига тафаккур назари билан эътибор қиласди ган бўлса, Аллоҳ таоло ҳар бир нарсани ҳикмат билан, беҳудага яратмаганлигига яна бир карра ишонч ҳосил қиласди.

«(Аллоҳ) инсонни яратди, унга баённи ургатди».

Ушбу ояти каримадаги баёндан мурод нутқ қилиш, сўзлаш ва ҳоказолардан иборатdir. Нутқ қилиш, баён қилиш қобилияти Аллоҳ таолонинг инсонга берган улкан неъматларидан бири ҳисобланади. Айнан ушбу неъмат билан инсон ўзга жонзотлардан ажраб туради. Бошқа жонзотларнинг овози

асосан тақлидийдир ёки фикрсиздир. Инсон турли товушлардан сўз ясади, сўзлардан эса жумлалар тузади, жумлалардан нутқ қиласди. Баён қилиш, нутқ қилиш неъмати инсоннинг ўз ҳис туйғуларини, хотираларини, таассуротларини гап оркали ифода қилиш қобилиятидир. Аллоҳ таоло ҳар бир берган неъматини ўз бандасига инъом этган экан, банда ҳам ўзига берилган неъматларини қадрлаб, Аллоҳ таолони рози қиласдиган амалларга ишлатсагина унинг шукронасини адо қилган бўлади. Жумладан, инсон тили билан яхшиликка далолат қилувчи маъруф, ҳикматга бой сўзларни гапириб, унинг акси бўлган сўзлардан тилини тийиб ҳаёт кечирса, тилнинг шукрини адо қилган бўлади. Тил билан сўзлаш Исломда шунчалик жиддийки, ҳаттотки инсон бир оғиз сўз билан мўъмин ёки муртад бўлиши, жаннатий ёки дўзахий бўлиши мумкин.

Самовий динларнинг охиргиси барча замонлар ва маконларда инсонни икки дунё саодатига етакловчи сўз жавобгарлигини, яъни Исломда банда тили билан айтган ҳар бир сўзига қиёматда жавобгар эканлигини кўп маротаба таъкидлайди.

Энди ушбу мавзуга оид Қуръони карим оятлари ва Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан айтилган ҳадиси шарифлар билан мавзуни янада ёритамиз. Аллоҳ таоло Қуръони каримда қуидагича баён қиласди.

دیتع بیقر هیدل الال وق نم طفلي ام . دیعوق لامشل انع و نیمیلا ىقلتی ذإ

«Вактики икки кутиб оловчи ўнгда ва чапда ўтирган ҳолларида кутиб олурлар. Бирор сўз айтмас, магар ҳузурида ҳозири нозир борлар» (Қоф сураси 17-18 оятлар).

Ушбу икки оядан маълум бўлишича, ҳар бир инсоннинг икки тарафида икки фаришта жойлашган бўлиб, улар инсоннинг ҳар бир амали ва сўзларини кутиб олади ва улар шунга вакил қилинганликлари учун инсоннинг оғзидан чиққан ҳар бир сўз, ҳар бир амал уларнинг назарларидан четда қолмай дарров ёзиб қўядилар.

Али ибн Аби Талҳа Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қиласдиларки, у зот «Бирор сўз айтмас, магар ҳузурида ҳозири нозир борлар» ояти ҳақида: «Ҳар бир яхши ёмон гап ёзиб борилади, ҳаттотки «едим, ичдим, бордим, келдим, кўрдим» кабилар ҳам. Пайшанба куни унинг амаллари ва гапи арз қилинади, яхшилиги, ёмонлиги бори қолади, қолгани ташлаб қолдирилади», деган эканлар.

Шунинг учун ақл әгаси бўлган ҳар бир киши гапиришдан олдин ақл тарозусида тортиб, гапирганда гуноҳкор бўлмаслик эҳтимоли бўлса, гапириши керак, бўлмаса сукут сақлаши, жим туриши афзал ҳисобланади. Аллоҳ таоло Қуръони каримнинг Бақара сурасидаги 83-оятда шундай марҳамат қиласди.

انسح سانل اول وق و

«Одамларга яхши гаплар айтинг».

Ушбу оятдаги яхши гаплардан мурод яхшиликка буюриш ва ёмонликдан кайтариш, муомалада юмшоқ табиатли ва кечиримли бўлиш, шу билан бирга яхши сўзларни сўзлашдан иборатдир. Аллоҳ таоло Қуръони каримда яна қуидагича марҳамат қиласди:

میل حینغ ها زعوبتی قدص نم ریخ ۋە فورع ملوق

«Яхши сўз ва кечириш ортидан озор келадиган садақадан яхшироқдир ва Аллоҳ Ғаний ва Ҳалийм Зотдир» (Бакара сураси, 263-оят).

Ушбу ояти каримада бировга миннат қилиб ва озор бериб садақа ёки эҳсон қилгандан кўра ширин сўзли ва кечиримли бўлиш яхширок эканлигининг баёни келмоқда. Чунки инсон миннат қилиб берган садақасидан савоб олмайди, лекин қалбга малҳам бўладиган ширин сўзи учун савоб олади. Бу билан Исломда оғиздан чиқадиган ҳар бир сўз қанчалик аҳамиятли эканлигини биласиз.

ناك نم :لاق ملس و هیل ع ها ىلص ىبنلا نع نن ع ها ىضر ۋە ریره ىبأ نع و
(عېبرألا ھاور) تمىصىل وا اريخ لقىل ف رخآللا موپلا و ها للا ب نموپي

Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхшиликни гапирсинг ёки жим турсин», дедилар.

Ушбу ҳадиси шарифга чуқурроқ эътибор қиласди, Аллоҳ таолога иймон келтирган ҳар бир мўмин эркак ёки мўмина аёл «Мен Аллоҳга иймон келтирганман, қалбимда иймоним бор» деб даъво қилса, бас қачон бир гапни гапирмоқчи бўлиб, у яхшиликка далолат қилувчи гап бўлса, ана ўшандай пайтда гапириши кераклиги ёки унинг акси бўладиган бўлса, жим туриши лозимлиги таъкидланмоқда. Чунки ҳадисда لقىل ف

сўзи буйруқ маъносида келмоқда. Яъни яхши гапни гапиришга қодир бўлмаса, ёмон, қабиҳ гапларни гапириб гунохқор бўлгандан кўра, гапирмасдан жим туриш афзал ҳисобланади. Шунинг учун ҳам тилни тийиб, жим туриш юксак фазилат ва гўзал одоб бўлганлигидан, Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу амалга буюрмоқдалар.

Халқимизда «Тилингга эрк берма», «Бир гапдан колсанг, ютасан», «Инсоннинг бошига келадиган бало тилидандир», «Билдим дединг тутилдинг, билмадим дединг қутулдинг» каби тилга оид бир қанча мақоллар мавжуд бўлиб, буларнинг асл негизи динимиз таълимотига бориб тақалади.

Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни машҳур саҳобийлардан бирлари Абу Зарр Ғифорий розияллоҳу анҳуга насиҳат қила туриб, шундай деганлар:

(دمحا هاور). کنید رما ىلع كل نوع و، ناطيشلا ڈرطف هنإف ، تمصلالوطب گيلع
«Сен ўзинг учун (кўпроқ) жим туришни лозим тутгин, чунки жим туриш шайтонни қувувчи ва сенга дининг ишида ёрдамчидир», дедилар.

Бу ҳадисдан ёмон гап гапиришнинг ўрнига сукут сақлаш инсон учун қанчалик яхши фазилат эканлиги, икки дунёда саодат келтиришини билиб оламиз. Чунки икки киши оғзаки жанжаллашса, улардан қайси бири оғир бўлиб сукут сақласа, Аллоҳ таолонинг хузуридан уни ҳимоя қилиш учун бир фаришта нозил бўлади, акс ҳолда иккаласи ҳам жанжаллашса, шайтон ҳозир бўлади. Сўзимизнинг исботини қуйидаги ривоят қилинган ҳадисдан ўрганамиз.

و ھيلع ھللار ھللا لوسرا منيپ: لاق ھنع ھللا ھضر بيسملان ب ديعس نع
ھادأ مث ، ركب وبأ ھنع تمصف ھاذاف ركب ىبأ لجرعقو ھباحصا ىف سلاج ملس
ماقف ھنع ھللا ھضر ركب وبأ رصتنف ، ۃثلاثلا ھادأ مث ، ھنع تمصق ۃيناثلا
ھللا لوسرا اي ىلع تدجوا ركب وبأ لاقف ، ملس و ھيلع ھللا ھللا لوسرا
و ھلملاب ھذ ترصتنإ املف ، لاق امب ھب ذکب ءامسلانم ھللم ارن نکل وال لاق
(دواد وبأ هاور). ناطيشلا دعقف اذإ سلچآل نکا ملـف ناطـيشـلا دـعـقـ

Саъид ибн Мусайиб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобалари билан суҳбат қуриб ўтирган эдилар. Суҳбатда ҳозир бўлганлардан бири Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳуга озор берди (бошка

ривоятда – сўқди). Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу эътибор бермасдан жим ўтиравердилар. Ҳалиги одам у кишига иккинчи марта озор берди. Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу яна жим ўтиравердилар. Кейин учинчи марта озор берганда Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳунинг ғазаблари чиқди-да, унга жавоб бердилар. Шунда Росууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бирдан ўринларидан туриб, жўнаб қолдилар. Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу у зотга мурожаат қилиб: «Мендан аччиғингиз чиқдими, эй Аллоҳнинг Росули?» деб сўрадилар. У зот «Унинг сенга айтган гапининг ёлғонлигини билдириш учун осмондан фаришта тушган эди. Қачон сен унга жавоб қайтарганингда фаришта кетиб, ўрнига шайтон ўтириб олди. Шайтон ўтирган жойда мен ўтира олмас эдим», дедилар.

Бу ҳадисдан тилни тийиб, жим туриш юксак фазилат эканлигини билиб оламиз. Албатта бундай фазилатли амалдан ҳар бир киши бебаҳра қолиши керак эмас. Ўтган улуғларимиз ҳаётларининг ҳар бир жабҳасида бизга ана шундай ибрат бўлганлар. Мўмин банда беҳуда сўзлардан тилини тийиши керак. Бу ҳақда Аллоҳ таоло Қуръони каримда қуидагича баён қиласди:

نوضع م وغلل ا نع هم نيذلا و . نوع شخ هم تالص هم نون هم ا حلفاً دق .
نولع ف وکزلل هم نيذلا و .

«Батаҳқиқ, мўминлар нажот топдилар. Улар намозларида хушуъ қилувчилардир. Улар беҳуда нарсалардан юз ўғиргувчилардир. Улар закотни адо қилгувчилардир» (Мўминун сураси, 1-3-оятлар).

Аллоҳ таоло ушбу оятлар орқали мўмин бандаларини аниқ нажотга эришишларини хабар қилмоқда, лекин бунга баъзи бир амалларни боғлаб, уларни адо килиш шартини ҳам айтмоқда. У ҳам бўлса мавзуумизга оид «Улар беҳуда нарсалардан юз ўғиргувчилардир», дейилмоқда. Беҳуда нарсалардан мурод беҳуда, кераксиз сўз, беҳуда иш, беҳуда фикр, умуман мўмин киши қилса, савоб олмайдиган ишлардир. Тилни беҳуда нарсалардан узоқ қилиш, беҳуда сўзларни тарк қилиш нажотга эришишнинг асосий рукни ҳисобланниб, инсонни комилликка етакловчи омил ҳисобланади. Шунинг учун оятларнинг кетма-кет келишига яхшироқ назар ташлайдиган бўлсак, биз ўрганаётган мавзуга тегишли бўлган оят иккита фарз орасида, яъни намоз ва закот зикр қилинган оятларнинг ўртасида келмоқда. Қасос сурасининг 55-оятида Аллоҳ таоло мўмин бандаларини мақтаб, қуидагича баён қиласди:

نوع م وغلل ا واع مس اذى و

«Қачонки беҳуда нарса эшитсалар, ундан юз ўгирурлар».

Оядың қарастырылған мүмкіншіліктердің бірінде оның тиімділігін анықтауда көзделуі мүмкін. Ойтда ҳақиқий мүмин банда беҳуда сўзлардан тилини тиийш билан бирга, уни эшишидан ҳам үзини сақлаши кераклигига ишора қилинмоқда. Чунки беҳуда, ноўрин гап сўз нафақат вақтни, балки ақл-заковатни, соф инсоний ҳис түйғуни ҳам зое қиласа. Беҳуда гап-сўзлар билан тилни машғул қилиш инсонни фақаттана пасткашликка ва қалбнинг бузилишига олиб боради.

اور ثکت ال" : لاق ملس و هيلع هلل ىلص ىبنلا نع هنع هللا ىضر رمع نبإ نع
دعبأ نإ و بلقلل ٰوسق ركذ ريغب مالكلا ٰرثك نإف هللا ركذ ريغب مالكلا
"ىسانلاب بلقلاب هللا نم سانلا

Иbn Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам «Аллоҳнинг зикрисиз гапни кўпайтирганлар. Чунки Аллоҳнинг зикрисиз гапни кўпайтириш қалбни қаттиқ қилади. Аллоҳдан энг узоқ киши қалби қаттиқ кишидир, дедилар.

Бу ҳадисда фақат Аллоҳ таолони зикр қилиб гапириш, яъни Субҳаналлоҳ, Алҳамдуиллаҳ, Аллоҳу Акбар ва ҳоказо зикрларни айтиб юришга тарғиб қилинмоқда. Яна бир нарсани яхшилаб тушуниб олишимиз керакки, бундан зикрдан бошқа сўзни айтиш мумкин эмас экан деган холосага бормаслик керак.

Аллоҳнинг зикрисиз сўздан мурод гапирганда ёки эшитганда номаи аъмолига гуноҳ бўлиб ёзиладиган гаплардир. Мисол учун ғийбат, ёлғон, бўхтон, лағв, яъни беҳуда, фаҳшга ва гуноҳ ишларга далолат килувчи сўзлар шулар жумласидандир.

لاق ملس و هيـلـع هـلـلاـ اـىـلـصـ هـلـلاـ لـوـسـرـ نـعـ هـنـعـ هـلـلاـ اـىـضـرـ دـيـعـسـ نـبـ لـهـسـ نـعـ
نـاخـيـشـلـاـ هـاـورـ)ـ .ـ ةـنـجـلـاـ هـلـ نـمـضـاـ هـيـلـجـرـ نـيـبـ اـمـ وـ هـتـيـيـحـلـ نـيـبـ اـمـ اـىـلـ نـمـضـيـ نـمـ
(ـيـذـمـرـتـلـاـ وـ

Саҳл ибн Саъд розияллоху анхудан ривоят қилинади:

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ким менга икки жағи ва икки оёғи орасидаги нарсани ёмонликдан тишиш кафолатини берса, мен унга жаннатнинг кафолатини бераман», дедилар.

Ушбу ҳадиси шарифдан маълум бўлмоқдаки, инсон тили ҳамда фаржини фаҳш, яъни ҳаром ишлардан тийиб юриш кафолатини берса, Пайғамбаримиз Мұхаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам бундай кишига жаннатнинг кафолатини бермоқдалар.

Азизлар! Бу башоратли хабарга қалб кўзимиз билан, дикқат билан назар солайлик. Барчамиз учун, ҳатто ота-онамиз, ахлу аёл, фарзандларимиздан, молу мулк ҳамда ўз нафсимиздан ҳам кўра кўпроқ яхши кўришга ҳақли зот, охирзамон Пайғамбари, меҳрибон шафоатчимиз Мұхаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай мўтабар ваъдани бермоқдалар.

Ҳақиқатан ҳам, у зот қиёматгача келадиган ҳар бир уммат учун ўрнак ва намуна бўлишга ҳақли зот ҳисобланадилар. Росууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам гапирғанларида чиройли овозда, эшитадиган кишининг қалбига малҳам бўладиган қилиб гапирадилар. У зоти бобаракот гапирғанларида шошилмасдан, дона-дона қилиб, ҳаттоки эшитувчи одам санаб улгурса бўладиган даражада гапирап эдилар. Росууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам фахш сўзларни умуман тилларига олмаганлар. У зоти бобаракотнинг муборак оғизларидан фақатгина ҳикматга бой сўзлар чиқкан. Пайғамбаримиз Мұхаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжай мutoҳҳаралари, мўминларнинг оналари, у зоти бобаракотнинг муборак хонадонларида хизматда бўлган ходимлари ва саҳобаи киромлар розияллоҳу анҳумлар томонларидан қилинган ривоятлардан маълум бўлишича, Пайғамбаримиз Мұхаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг ҳар бирлари билан фақат ширин сўз билан муомала қилганликлари ривоят қилинади.

حَبْصًا إِذَا لَاقَ مُلْسَنَ وَهُوَ يَلْعَبُ هَلْلَى أَلْصَابُنَلَى نَعْنَعَ هَلْلَى أَلْصَابُنَلَى نَعْنَعَ دِيْعَسْ نَبِنَعْ كَبْ نَحْنُ اَمْنِيفْ اَنِيفْ هَلْلَى قَتْلَى لَوْقَتْفَ نَاسَلَلَى رَفَكَتْ اَهْلَكْ ءاَضْعَافَلَى نِيفْ مَدَّأَ نَبِنَعْ (ىذمرتلا هاور). "انججوعا تجاجعوا ن او و انتم قتسا تمقتسا نيف

Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай дедилар: «Одам боласи тонг оттирса, унинг барча аъзолари тилга зорланиб «Бизнинг ҳаққимизда Аллоҳдан қўрқ! Албатта, биз сенга боғлиқмиз. Агар сен тўғри бўлсанг, биз ҳам тўғри бўламиз. Агар сен эгри бўлсанг, биз ҳам эгри бўламиз» дерлар».

Бу ҳадисдан тил инсондаги ҳар бир аъзонинг фаолиятига ижобий ёки салбий томондан жиддий таъсир этиши мумкинлиги маълум бўлмоқда.

Тилни тишиш ҳақида ҳакимларнг таърифлари:

«Тил инсон аъзолари ичида энг кучлиси хисобланар экан»

«Тилни тишишни ўзингга лозим тут, ҳаким бўласан»

«Кимнинг сўзи озуқали, тили ёмон сўзлардан тийилган бўлса, баҳтга эришибди».

«Тилни тийишни ўзингга лозим тут, бас албатта у сенга соф муҳаббатни ато этади, оқибатнинг ёмонлигидан сенга паноҳ бўлади ва сенга викор либосини кийдиради».

«Жоҳиллар билан ўтириб қолсанг ҳам, олимлар билан ўтириб қолсанг ҳам, тилингни тийиб жим тур. Бас албатта жоҳилларнинг олдида тилингни тийиб жим туришинг ҳам, олимлар олдида тилни тийиб жим туришинг ҳам илмда зиёдалиkdir»

«Кимнинг сўзи кўп бўлса, хатоси кўп бўлади».

«Инсон ақлдан жудо бўлса, гапирганда нуқсонга учрайди».

«Тил инсоннинг вазиридир».

Пайғамбаримиз Мұхаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни Аббос розияллоҳу анҳуга: «Гўзаллигинги мени ажаблантиради» дедилар. У киши: «Инсоннинг гўзаллиги нима, эй Аллоҳнинг Росули?» дедилар. Пайғамбар Мұхаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Унинг тили» дедилар.

Демак, ушбу ҳадисдан келиб чиқиб хулоса қиласиган бўлсак, тил инсоннинг гўзаллиги ҳисобланар экан. Бу гўзал неъматдан бу дунёдаги ҳаётимизда динимиз кўрсатган тарзда фойдаланиб, қайтарганидан қайтиб, гўзал амаллар қилишга ошиқайлик.

Ушбу юқоридаги сатрларда келган маълумотлар динимизда тил ҳақида келган маълумотлар олдида денгиздан бир томчи десак муболаға бўлмайди. Аллоҳ таоло ҳар биримизнинг тилимиздан фактат Ўзи ва Унинг Росули Мұхаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам рози бўладиган сўзларни сўзлаб, улар қайтарган фаҳш ва беҳуда сўзларни тарк қилиб, қиёматда Ўз жамолини кўришга ошиқиб яшашимизни насиб этсин.

Вассаламу алайкум ва роҳматуллоҳу ва барокатуҳ.

Нажмиддин Ҳасанов тайёрлади

